

Кадр з фільму «Остання дуель».

постать драми. найбільш пасивна, а проте якій судилося стати головним рушієм історії. Маргарита де Каруж у виконанні Джоді Комер подана як ніжна і вразлива жінка, що терпляче зносить знегоди середньовічного подружнього життя – залицання й весілля, що більше нагадують купівлю, життя з нелюбом, загалом практично безправне становище молодої дружини – і яка, проте, знаходить у собі досить сили й мужності, аби публічно оголосити про свою ганьбу й домогтися справедливості щодо куди впливовішого гвалтівника. Викликом для акторів (з яким вони успішно впоралися) стала структура фільму. Вона, наслідуючи «Расьомон» Акіри Куросави, запропонувала форму триптиху, кожна частина якого доносить позицію одного з ключових персонажів. Це «правди» Жана де Каружа, Жака Ле Грі, і наприкінці – Маргарити де Каруж; саме погляд останньої, як дають зрозуміти глядачу, найправдивіше передає події. І, разом із тим, глядач може лишити за собою право на сумнів, на власний вибір – тим більше, що носій кожної із «правд» щирий в своєму трактуванні історії (до речі, і щодо історичної події, котра лягла в основу сюжету, досі точаться суперечки!). Такий підхід вимагав нюансованої акторської гри: ту саму ситуацію мали тричі зіграти по-різному, кожного разу створюючи переконливу психологічну картину. Особливо складною тут виявилася «партія» Маргарити-Джоді Комер, якій потрібно було втілити спершу уявлення про себе кожного із чоловіків, а вже потім – себе саму, іншими словами – показати жінку і з чоловічої (точніше, двох чоловічих), і з «автентичної» жіночої перспективи, що кардинально різнилися.

У підсумку, глядач одержав розумний і дотепний фільм, що зміг подати середньовічну судову справу цікавою й зрозумілою широкому глядачеві – досягнення, вже варте відзначення. Та головне, маємо неординарну драму, цікаву далеко не лише своїм історичним колоритом і злободенним посилом. Це історія особистісного погляду на світ, історія про психологію чоловічу й жіночу, зрештою, історія про вибір та його ціну. Фільм, який можна (і варто!) передивлятися, знаходячи для себе нові відтінки значень... і час від часу нагадуючи собі, що власний погляд на світ – не завжди єдино правильний.

Інтерпретація легенди про Зеленого лицаря

Лариса Наумова

«Легенда про Зеленого лицаря» (англ. The Green Knight)

Режисер і сценарист Девід Лоурі

Оператор Андрю Дроз Палермо

Композитор Даніел Харт

У ролях: Дев Пател, Баррі Кіоган, Ральф Айнсон, Алісія Вікандер, Джоел Едгертон, Саріта Чоудрі, Шон Гарріс

Кінокомпанія Bron Studios. США, Ірландія, Великобританія,

Канада, 2021

Фільм «Легенда про Зеленого лицаря» є екранізацією і переосмисленням поеми невідомого автора XIV століття «Сер Гавейн і Зелений лицар». Герой поеми Сер Гавейн – втілення образу не надто ідеального або й зовсім не ідеального мандрівного лицаря, з хибами і слабкостями звичайної людини, тим не менш, вірного своєму слову. Дослідники поеми відзначають відмінність цього твору від класичного лицарського роману саме з причини цієї неідеальності і певної невідповідності Гавейна як героя вимогам лицарської літератури. Лицарський роман характерний якраз зображенням героїчного, благородного ідеального лицаря, що часто наділений навіть надзвичайною (надлюдською) силою, суворо дотримується лицарського кодексу честі й обов'язково виходить переможцем у двобої з ворогом. У поемі Сер Гавейн не отримує фактичної перемоги над ворогом, та й становище його часто суперечливе. Йому доводиться чи не на кожному кроці вирішувати парадоксальні суперечності чи то, за поняттями куртуазної літератури, проходити випробування.

У фільмі Гавейн постає звичайною людиною, молодим хлопцем у виконанні Дева Патела, британського актора індійського походження. Актор привносить в зовнішній образ Гавейна східні ознаки, витончені і своєрідні. Зовнішність героя: риси обличчя, худорлява постава, навіть у чомусь тендітна, дещо суперечать очікуванням на втілення лицарської теми. Ймовірно вже тут закладено один із психологічних конфліктів героя: принципове неспівпадіння його прагнень, або прагнень навколишніх від нього, і його власних можливостей.

Дотримання слова стає фатумом, що тяжіє над Гавейном. Його шлях – шлях спокути, здійснений через честолюбство (або через честолюбне прагнення чи

то необхідність наслідувати лицарський кодекс) гріха, злочину. Випробування, які проходить герой, не роблять його ані могутнішим, ані безстрашнішим, вони відкривають сутність звичайного хлопця, який хотів би бути лицарем з притаманними йому характерними ознаками, та в нього можливості не надто сильного і не надто впевненого у собі юнака. Докори сумління, внутрішня боротьба Гавейна між обов'язком, що прирєкає його на смерть і водночас робить справжнім лицарем, та бажанням жити, схоже, є провідною лінією фільму. Таким чином, сміливий вибір не наділеної надлюдськими здібностями і талантами людини роблять його вчинок іще вагомим. А фільм, отже, не так про лицарську подорож, як про внутрішні хитання героя в напівказкових обставинах оповіді.

Стрічка з перших кадрів задає розмірений хід оповіді, занурюючи глядача в епоху раннього Середньовіччя, в часи правління Короля Артура. Цей світ в міру реальний, часом фантастичний. Тут існують чарівники, розбійники, лицарі і королі. Тварини наближаються до людини і розмовляють. І виникає сумнів, чи це тварини, чи перетворені у тварин чарівники й чаклунки. Життя і смерть постають тут у своїй природній єдності. Скоріше тут і час ще перебуває у тій циклічній, нелінійній формі, коли кінцевої невідворотності ще в принципі не існує. Хоча в цей момент відбувається зародження відчуженості, сумніву і страху. Це ще той період спорідненого з природою існування людства, коли світ природніх сил і ворожий, і отчий щодо людини. Природа є поєднанням і материнського, і фантастично-незвіданого начал. Зелений Лицар – своєрідне втілення сукупності цих сил. Подорож у пошуках Зеленого Лицаря – це повернення до прадавніх джерел, до первинного коріння людства. А страх перед ним – це, схоже, вже наслідки перших впевнених кроків на шляху відсторонення від природного світу у світ існування поза природою, зі своїми законами, правилами і нормами. В поемі, зокрема, – це в тому числі і світ християнської моралі, світ лицарських чеснот і кодексу честі.

Дедалі більше відсторонення від природи змінює людину, вибиваючи з-під її ніг прадавні зрозумілі базові закони природного існування, натомість заміняючи їх законами людської цивілізації – моралі, християнської етики, «непохитної» логіки людського буття. Зрештою, впродовж фільму природа з її невідворотним і розміреним плином, з одного боку, та віднайдені закони людської цивілізації – з іншого, неодноразово дисонують, унеможливаючи іноді вирішення певних питань, перетворюючи на нездоланні суперечності наслідки вчинків і героя, й інших персонажів. Наприклад, вибір Сера Гавейна: брати участь у поєдинку з Зеленим лицарем чи ні, продиктований насамперед не логікою природності – виживання і здорового глузду, а сформованою «логікою» законів людського суспільства. Результат цього поєдинку спровокований не так природним прагненням героя, як суспільними

Алісія Вікандер у фільмі «**Легенда про Зеленого лицаря**». Режисер і сценарист Девід Лоурі. США, Ірландія, Великобританія, Канада, 2021.

вимогами й очікуваннями, і призводить до трагічної для Гавейна дилеми. В свою чергу, вирішення і цієї дилеми також вимагає від нього вибору між природним існуванням і дотриманням лицарського кодексу, яке висуває перед ним суспільство. Ймовірно, глобальна проблема співіснування людської цивілізації та законів життя і виживання і становить глибинний, сутнісний зміст «Легенди про Зеленого лицаря». Корінна суперечність філософії людської цивілізації і природної стихії стає каменем спотикання і точкою незворотності у стосунках людини і природи надалі.

Природа відтак займає надзвичайне місце у стрічці. Вона постає у всій своїй первинній незайманій величчю й красі. Вона існує, незважаючи на людину, живе власним життям поза логікою і впорядкованістю, поза правилами і законами. І вона є тим життєстверджуючим стрижнем, який тримає людську цивілізацію, дає надію і є, зрештою, тим лоном з якого виходить і куди повертається життя. Фактично автори через конкретні образи виводять природні сили й істоти як рівноправні персонажі оповіді (Зелений лицар, велетенські жінки, лис). Дії і вчинки їх часом незрозумілі, стихійні, та суть завжди природна...

Фільм, схоже, не віддаляється від послідовного змісту поеми, та розставлені авторами акценти, власне, сам спосіб кінематографічної оповіді, напевно, радикально змінюють цей зміст. Авторі залишають багато моментів не розкритими до кінця, даючи підстави для роздумів і алюзій, залишаючи за глядачем простір для домислу, розмислу, роздумів. Матеріал і тема, що стають основою для цього, вибрані бездоганно.

Основну сюжетну лінію можна переповісти кількома словами. На новорічне святкування у палац короля Артура прибув загадковий Зелений лицар, щоб запропонувати одному з присутніх лицарів поєдинок за однієї умови: те, що вчинить із гостем лицар, має вчинити над переможцем і Зелений лицар рівно через рік у той са-

мий день. Сер Гавейн, племінник короля Артура, прийняв виклик. Під час поєдинку Зелений лицар склав зброю. Не маючи іншого виходу, Гавейн запропонував Артуром мечем (адже у нього навіть не було свого власного) відтяти голову супротивнику. Зелений лицар підвівся і, захопивши з собою власну голову, пішов з палацу. Через рік Сер Гавейн, вірний своєму слову, поїхав шукати каплицю Зеленого лицаря, аби дотриматися виконання попередньої угоди.

Непоказний юнак, який має успадкувати трон і стати наступним правителем, поки що нічим не відзначився. Він сам, його оточення, король, королева – всі очікують від нього подвигів, належних лицарю, вчинків, відповідних статусу. Юнак же, розгублений і пригнічений таким очікуванням, готовий на будь-який, навіть безглуздий крок, аби ствердитися перед шановним зібранням, як при першій зустрічі з Зеленим лицарем у королівському палаці. Він, схоже, навіть не зовсім усвідомив зроблений ним вчинок. Поступово, впродовж року, а також під час довгої подорожі він осмислюватиме скоєне. Його шлях – шлях пошуку Зеленого лицаря. Сер Гавейн готовий прийняти удар у відповідь, та все ж відчайдушно, як звичайна смертна людина, сподівається залишитися живим. Він намагається вхопитися за будь-яку рятівну ниточку, але прямує до кінцевої мети своєї подорожі.

Ще одна тема фільму – чесність і відповідальність як критерії у пошуку і відкритті зовнішнього світу і себе самого. Яким би неідеальним не був головний герой, він залишається вірним домовленості. Долаючи випробування, складності й спокуси, Сер Гавейн в означений день і час постає перед Зеленим лицарем, та ще й очікує на його пробудження. Саме це, дотримання слова, ймовірно, і стає найвищою доблестю лицаря. Саме ця рішучість і непохитність у виконанні домовленого вирізняють Гавейна з-поміж усіх інших лицарів. Отже, шлях до Зеленого лицаря – це фізичний, з усіма можливими пригодами й небезпеками, середньовічними і фентезійними, лицарськими і казковими, і разом з тим шлях внутрішній з докорами сумління, сумнівами і сподіваннями.

Пригоди, точніше своєрідне середньовічно-лицарське goad movie, драма, фентезі – це той перелік жанрів, що ними означається фільм самими авторами. Відтак для глядача є достатньо широке поле вибору способу сприйняття запропонованого сюжету. Тут є і пригоди мандрівного лицаря, і особисті переживання та драма головного героя, і фантастична чи то фентезійна історія з містичними перевтіленнями, чи то живими, чи то мертвими персонажами, фантастичними істотами, загадками та символами. Цей фільм можна розглядати, зрештою, і як певний інтелектуальний квест, де нашаровані культурні коди, нагромаджена середньовічна, лицарська, християнська символіка. Отже, історія «Легенди про Зеленого лицаря», м'яко кажучи, зовсім не тривіальна.

Ярослав Пілунський: «Екрані образи є пріоритетом...»

Бесіду веде Лариса Брюховецька

Ярослав Пілунський (н. 1.03.1972, Сімферополь) – український кінооператор і режисер, громадський і просвітницький діяч. 1997 року закінчив КНУТКіТ ім. І. Карпенка-Карого за спеціальністю «оператор-постановник». Творчу діяльність почав з відеокліпів та рекламних роликів. Зняв фільми: «Оранж лав» (2006), «Інді» (2007), «Вій» (Росія, Німеччина, Чехія, Великобританія, Україна, 2014). Найвагомішим досягненням як кінооператора став фільм «Брати. Остання сповідь» Вікторії Трофіменко за мотивами роману «Джмелиний мед» шведського письменника Торгні Ліндгрена (2013) – його робота була відзначена спеціальним призом на Трускавецькому МКФ «Корона Карпат» у 2014 році. Навесні 2014 року під час анексії Криму разом з Юрієм Грузиновим провів шість днів у полоні кримської «самооборони», а згодом оголошений «персоною нон грата» в Росії. Режисерська робота: документальний фільм «Перша сотня» (спільно з Юрієм Грузиновим та Юлією Шашковою, 2018). 2016 року ініціював волонтерський проєкт «Жовтий автобус»: кіно- та медіапросвітництво для підлітків, яких торкнулась війна, переселенців з тимчасово окупованих територій, дітей ветеранів і волонтерів. Лауреат Національної премії ім. Тараса Шевченка за цикл історико-документальних фільмів про Революцію Гідності (разом з режисером Володимиром Тихим, операторами Сергієм Стеценком та Юрієм Грузиновим, 2018).